

Jaroslav Seifert (1901 – 1986): Básně (výbor)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Kompozice; 3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;
4. Námět, témata, hlavní motivy; C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

Na vlnách TSF (1925)

CIRKUS

Dnes poprvé slavný polykač ohně John
v náručí sevřel malou tanečnici Chloe

A MALÁ CHLOE BYLA JEŠTĚ PANNOU

clown Pom ten večer před cirkem
vypustil obecenstvu na uvítanou

VELIKÝ BALON

Co by byl bez vzpomínky
náš život? Co by byl?
Obláčky z jeho dýmky
jsou nejhezčí z mých chvil.

Maminka však se zlobí,
ne zle, spíš jenom tak.
Tatínek totiž drobí
z pytlíčku na tabák. (...)

Obláček namodralý
tíše se rozplýval,
to, co jsme milovali,
milovat budem dál.

Když stůně, dýmka leží
na okně pavlače.
A maminka jen stěží
nedá se do pláče. (...)

Hladí ji usmířena
a rdí se před námi.
Dýmka je posázena
samými perlami.

Obláček namodralý
tíše se rozplýval.
To, co jsme milovali,
milovat budem dál.

Maminka (1954)

Tatínkova dýmka

Tatínek kouřil z dýmky
vždy večer, než šel spát.
Vidím ho z měchuřinky
do dýmky tabák cpát.

Obláček namodralý
tíše se rozplýval,
to, co jsme milovali,
milovat budem dál. (...)

První dopis mamince

Už vím, dám dopis na zrcadlo
či do košíčku na šití,
však žel dosud mě nenapadlo
co psát, jak dopis začítí.

Maminko moje milovaná,
a v zubech konec násadky,
přemýšlím; stránka nenapsaná
čeká a čeká na řádky.

Přeji Ti dnes v den Tvého svátku
- ve slově Tvého velké T -
no vida, už mám druhou řádku
a pokračuji ve větě:

šťěstí - po t se píše ě -
a zdraví - a pak selhává
už nadobro má fantazie,
tak přízemní a kulhavá.

Berta Soucaredová (ze sbírky *Deštník z Piccadilly*, 1979)

Když bylo Bertě Soucaredové,
neznámé kreolce z ostrova Guadeloupe,
osmnáct let,
zvolena byla za královnu krásy.

Byla to první královna na světě
a všechny ženy
podívaly se ihned do zrcadla.

Bylo to v belgickém Spa,
městě z krupějí, kvtn a písni,
18. září v roce 1888. (...)

Uplynulo už mnoho let
od její korunovace
a byla již dávno po smrti,
když jsem se zamiloval
do jejího stínu,
který jsem ve svém mládí potkával.
A od té chvíle hledal jsem tu krásu
na tvářích těch,
kterým jsem spěchal vstříc.

Což nemůže být každá z žen,

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu; B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Jaroslav Seifert: *Všecky krásy světa* (kniha vzpomínek)

Je tomu něco víc než půl století, kdy jsme s Karlem Teigem zaklepali, nikoliv bez trochy nedůvěry, na dveře tehdy ještě malého nakladatelství Václava Petra, abychom mu nabídli rukopis mé třetí knížky: *Na vlnách TSF*. (...)

Naše nedůvěra nebyla bezdůvodná. Knížka na tehdejší časy byla opravdu exkluzivní. Již sám titul. Jako jedna z prvních knížek hlásila se k novému uměleckému směru, a tak nejen její autor, ale i Teige, který ji typograficky upravil, přičinili se ze všech sil, aby duch poetismu ohlašoval se na jejích stránkách nejen hlasitě, ale i s provokační apertností. Básnický pak to bylo nejen drobné nactiutrávání vážným věcem, ale vedle vážnějších básní byly tam verše poznamenané převráceným motem Máchovým: *Na tváři lehký žal, / hluboký v srdci smích*.

Doufali jsme, že nakladatel bude přinejmenším překvapen, nebude-li se vůbec zdráhat vydat knížku tak neobvyklou.

A trhám papír, muchlaje ho
- maminka stojí nad válem
a chystá něco voňavého -
tu v odhodlání zoufalém

přibíhám k ní, tiskne mě k sobě,
očima mlčky ptá se mě.
Pak zamoučněné ruce obě
zvedly mě rychle ze země.

alespoň někdy, alespoň na chvíli,
alespoň pro jedny oči
tou nejkrásnější ženou na světě?

Prsty bloudí po obloze těla
jako hvězdy po nebi,
až celé tělo se jí rozzáří
plamenem, který hoří uvnitř.

Ústa pijí z úst
a žízeň neuhasí
a touha po rozkoši vede oba
k starodávnému obřadu.

Co krásnějšího dává život,
než je láska?
Ověnčena zelenými ratolestmi
své pozemskosti
má nejbliž k nebi
a jediná dopřává nahlédnout,
jak bychom byli asi šťastni,
kdyby bylo. (...)

Komenář jako pomoc ke zkoušce:

Čtyři básně ve stručnosti ilustrují celou časově i kvantitativně rozsáhlou tvorbu slavného básníka. Seifert pocházel z pražského Žižkova (dělnická čtvrť) a po 20. – 40. léta byl vnímán jako syrovější a autentičtější protipól svého vrstevníka a kolegy, virtuózního poety Vítězslava Nezvala (oba ovšem byli mnohostrannými osobnostmi, mj. se věnovali umělecké kritice apod.). Seifert ani nedokončil gymnasium a obecně jeho start do života byl tvrdší než u mnoha jeho uměleckých přátel. Proto také svou první sbírku, **Město v slzách**, vytvořil v duchu proletářské poezie (podobně jako Wolker svou Těžkou hodinu, ovšem Seifertova sbírka je žánrově více naplněna lyrikou: Seifert se tu profiluje jako autor poetických i existenčně těžkých stránek života a také jako básník Prahy, jímž zůstal po celý život.

Na počátku 20. let Seifert, Nezval aj. založili umělecké sdružení Devětsil a na jeho půdě vznikl nový umělecký směr **poetismus**. Jeho cílem bylo „učinit celý život básní“ = čerpat poezii ze všedního života zejména městských (nižších) středních vrstev, nechat se ovlivnit tradicí kontaktu s (příměstskou) přírodou, lidovou zábavou (cirkus, kino), hledat nové ztvárnění emancipačně pojaté, hravé erotiky (vůbec hra v životě je silným tématem, poetistů – včetně hry se slovy; viz Nezvalův cyklus Abeceda).

Seifert k rozvoji poetismu významně přispěl básnickou sbírkou **Na vlnách TSF** (TSF = francouzská zkratka pro tehdy moderní bezdrátovou telegrafii). Celá sbírka poutá pozornost již výjimečnou grafickou úpravou, která je blízká kaligrafickým básním Guillauma Apollinaira (spoluautorem grafické stránky Seifertovy sbírky byl nejvýznamnější teoretik i organizátor české moderní kultury 20. let Karel Teige). Ze sbírky jsou nejznámější básně **Cirkus** a Počítadlo lásky. Báseň Cirkus vypadá jen na první pohled uvolněně fantazijně. Ve skutečnosti je sevřená autorskou cílevědomostí: začátek Dnes poprvé, závěr Dnes naposled. Navíc celá báseň připomíná vykřičník, anebo také obličej s klaunským nosem. V okamžik toho večera, o nějž jde, mladičká tanečnice Chloe vytvoří intimní pár se zkušeným a mužným polykačem ohně (že by erotický symbol?) Johnem. Je to láska jako z románu, ale navíc tu máme prostředí svobodného hravého světa a k tomu přejícího, ovšem trochu infantilního klauna. Obecenstvo může zatleskat velkému efektnímu balonu, ale vědí diváci, o všechno ten večer jde, co všechno skončilo a co všechno začíná?

Ve 20. – 30. letech byl Seifert velkým lyrikem lásky – a také odkazů na dětský svět (ne náhodou byl celý život velkým propagátorem života a díla Máchy a Němcové). Jeho tvorba zvažovala v souvislosti s 2. světovou válkou a vším temným, co se kolem ní odehrálo. Básně o Praze vtělil do sbírky **Kamenný most** (vyšla za okupace), básně, jež by okupační cenzurou neprošly, byly vydány knižně až po osvobození: sbírka **Přilba hlíny** (tam chronologicky první je báseň, již Seifert napsal bezprostředně v den, kdy zemřel r. 1937 TGM: *To kalné ráno*).

Po nastolení komunistické diktatury patřil Seifert k těm, kteří upozorňovali na perzekuci významných nekomunistických spisovatelů, od katolického básníka Jana Zahradníčka až po švagra brátry Čapků Josefa Palivce. V době, kdy vrcholila vlna budovatelské či jinak prorežimní literatury, napsal Seifert sbírku **Maminka**, která se stala nejpopulárnější českou lyrickou sbírkou všech dob. Všimněme si na básních věnovaných **mamince a tatínkovi**, jak vypadá rodina, v níž chlapec (pro normální čtenáře Seifert, pro Cermat lyrický mluvčí) vyrůstá. Je to rodina tříčlenná (ve skutečnosti měl Seifert ještě sestru), chudá, trochu starosvětská (maminka nepracuje, je v domácnosti), poněkud uzavřená před okolním světem (žádný fotbal nebo skaut a už vůbec ne politicky laděné akce), ale žijící bohatý život prodchnutý neokázalou, ale intenzivní a pevnou láskou. Samozřejmě, pokud je to Seifertovo dětství, tak je to rodina z počátku 20. století, ale to, že ji Seifert situuje do poloviny 50. let, tím vlastně ignoruje politické převraty, k nimž došlo, a ukazuje, že jsou jen povrchní a pomíjivé, poněvadž skutečná kvalita života je jinde, hlouběji.

Pak přijdou 60. léta, která znamenají zásadní, optimisticky laděný předěl v československé společnosti. Seifert na to reaguje – již v poměrně vyšším věku a soukromě tížen řadou zdravotních problémů – úplnou změnou svého básnického stylu. Přechází k volnému verši, jenž evokuje atmosféru uvolněného, citlivého vypravěčství – tak, jak se obnovovala důvěra mezi lidmi. Seifert je velkou postavou 60. let a Pražského jara, ovšem po sovětském vpádu měl publikační problémy: nemohly vycházet jeho nové věci. Seifert tedy publikuje v zahraničí (Škvorecký!), obrací se ke vzpomínkám, zpravidla shovívavě optimistickým, a hledá jejich stopu a návaznost v dnešní době. Vrcholným produktem této poslední etapy Seifertovy tvorby je sbírka **Deštník z Piccadilly**: báseň **Berta Soucaretová** je jejím výmluvným příkladem: krása běžné, nevyumělkované české řeči, úžasně vytvořený obraz intimního života (básníkovi v té době bylo již téměř osmdesát!), odkaz k dnešku. NC 1984 se nemohla ocitnout v povolanejších rukou, byť sám Seifert ji označil za poctu celé své literární generaci.